

مسئولیت مدنی پلتفرم‌های اشتراک‌گذاری محتوا در نقض حقوق مالکیت فکری کاربران: تحلیل

مبانی تقصیر، نظارت و مسئولیت واسطه‌ای

فاطمه دلیری سیاه پیرانی^{*۱}

۱- کارشناسی ارشد حقوق مالکیت فکری، پردیس البرز، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

چکیده

گسترش فناوری‌های دیجیتال و ظهور پلتفرم‌های اشتراک‌گذاری محتوا، شیوه تولید، انتشار و بهره‌برداری از آثار فکری را به طور اساسی دگرگون کرده است. این پلتفرم‌ها با فراهم کردن بستر انتشار گسترده محتوا توسط کاربران، نقش مهمی در گردش اطلاعات و توسعه اقتصاد دیجیتال ایفا می‌کنند، اما در عین حال زمینه بروز چالش‌های جدیدی را در حوزه حمایت از حقوق مالکیت فکری نیز فراهم کرده‌اند. یکی از مهم‌ترین این چالش‌ها، تعیین حدود مسئولیت مدنی پلتفرم‌های دیجیتال در قبال نقض حقوق مالکیت فکری توسط کاربران است. با توجه به این که بخش قابل توجهی از محتوای منتشرشده در این پلتفرم‌ها توسط کاربران تولید می‌شود، این پرسش مطرح می‌شود که پلتفرم‌ها تا چه میزان باید در قبال انتشار محتوای ناقض حقوق مسئول شناخته شوند. هدف اصلی این پژوهش، بررسی مبانی مسئولیت مدنی پلتفرم‌های اشتراک‌گذاری محتوا در نقض حقوق مالکیت فکری و تحلیل عوامل مؤثر بر تعیین حدود این مسئولیت است. این پژوهش با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و با بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای، شامل مقالات علمی، اسناد حقوقی و مطالعات حقوق تطبیقی، به بررسی مبانی نظری و رویکردهای حقوقی مرتبط با مسئولیت پلتفرم‌های دیجیتال پرداخته است. در این راستا، مفاهیم اصلی مسئولیت مدنی، از جمله مبانی تقصیر، تعهدات نظارتی و مسئولیت واسطه‌ای یا نیابتی مورد تحلیل قرار گرفته و نقش هر یک در تعیین مسئولیت پلتفرم‌ها بررسی شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که مسئولیت مدنی پلتفرم‌های اشتراک‌گذاری محتوا در محیط دیجیتال ماهیتی چندبعدی دارد و نمی‌توان آن را صرفاً بر یک مبنای حقوقی واحد استوار دانست. در بسیاری از موارد، مسئولیت پلتفرم‌ها زمانی مطرح می‌شود که از وجود محتوای ناقض حقوق مالکیت فکری آگاه باشند و با وجود این آگاهی اقدام لازم برای حذف یا محدودسازی آن انجام ندهند. همچنین میزان کنترل پلتفرم بر انتشار و توزیع محتوا و میزان بهره‌مندی اقتصادی از فعالیت کاربران از جمله عواملی است که می‌تواند در افزایش احتمال مسئولیت آن‌ها مؤثر باشد.

واژگان کلیدی: مسئولیت مدنی پلتفرم‌ها، نقض حقوق مالکیت فکری، پلتفرم‌های اشتراک‌گذاری محتوا، تعهد نظارتی، مسئولیت

واسطه‌ای

۱. مقدمه

گسترش فناوری‌های دیجیتال و ظهور پلتفرم‌های اشتراک‌گذاری محتوا، ساختار سنتی تولید، توزیع و بهره‌برداری از آثار فکری را به‌طور اساسی دگرگون کرده است. در گذشته، انتشار و توزیع آثار ادبی، هنری و علمی عمدتاً از طریق نهادهای متمرکز مانند ناشران، مؤسسات رسانه‌ای و شرکت‌های تولیدکننده صورت می‌گرفت و همین امر امکان نظارت حقوقی بر نقض حقوق مالکیت فکری را تا حدی تسهیل می‌کرد. اما با توسعه اینترنت، شبکه‌های اجتماعی و پلتفرم‌های مبتنی بر محتوای کاربرمحور، هر فرد به راحتی می‌تواند تولیدکننده و توزیع‌کننده محتوا باشد و آثار خود را در مقیاس گسترده در اختیار مخاطبان قرار دهد. این تحول اگرچه فرصت‌های بی‌سابقه‌ای برای خلاقیت، نوآوری و مشارکت کاربران در اقتصاد دیجیتال فراهم کرده است، اما در عین حال چالش‌های مهمی را در زمینه حمایت از حقوق مالکیت فکری و تعیین مسئولیت نقض این حقوق ایجاد کرده است؛ زیرا در بسیاری از موارد، محتوای ناقص حقوق مؤلف یا سایر حقوق مالکیت فکری نه توسط خود پلتفرم بلکه توسط کاربران بارگذاری می‌شود و همین امر تعیین حدود مسئولیت پلتفرم را به مسئله‌ای پیچیده در نظام‌های حقوقی تبدیل کرده است (Rahman, ۲۰۲۳؛ Widjaja, ۲۰۲۰).

در چنین فضایی، پلتفرم‌های اشتراک‌گذاری محتوا مانند شبکه‌های اجتماعی، سرویس‌های اشتراک ویدئو، پلتفرم‌های پخش موسیقی و سامانه‌های انتشار محتوا به بازیگران اصلی اقتصاد دیجیتال تبدیل شده‌اند و نقش واسطه‌ای میان تولیدکنندگان محتوا و مصرف‌کنندگان آن را ایفا می‌کنند. این پلتفرم‌ها از یک سو امکان انتشار گسترده آثار خلاقانه را فراهم می‌کنند و از سوی دیگر به دلیل ماهیت باز و مشارکتی خود، بستری برای نقض گسترده حقوق مالکیت فکری نیز فراهم می‌سازند. به همین دلیل، مسئله مسئولیت مدنی این پلتفرم‌ها در قبال نقض حقوق کاربران به یکی از موضوعات مهم در حقوق فناوری اطلاعات و حقوق مالکیت فکری تبدیل شده است. بسیاری از پژوهشگران معتقدند که بدون تعیین دقیق حدود مسئولیت پلتفرم‌ها، حمایت مؤثر از حقوق صاحبان آثار در محیط دیجیتال امکان‌پذیر نخواهد بود، زیرا بخش قابل توجهی از نقض حقوق مؤلف در فضای آنلاین از طریق همین بسترهای واسطه‌ای رخ می‌دهد (Hutama et al., ۲۰۲۴؛ Quintais et al., ۲۰۲۳).

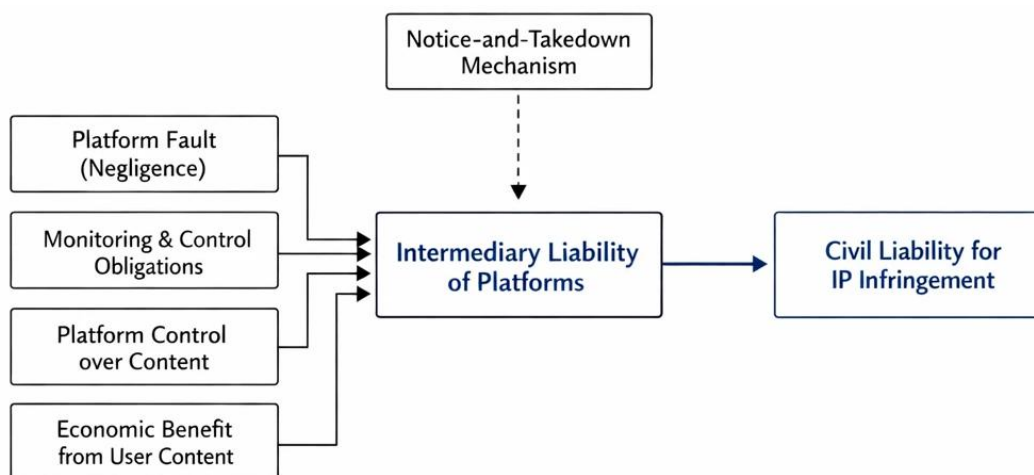
از منظر حقوقی، چالش اصلی در این حوزه آن است که پلتفرم‌ها معمولاً خود تولیدکننده محتوا نیستند، بلکه تنها زیرساخت فنی برای انتشار و دسترسی به محتوا را فراهم می‌کنند. در نتیجه، این پرسش اساسی مطرح می‌شود که آیا می‌توان این پلتفرم‌ها را در قبال نقض حقوق مالکیت فکری کاربران مسئول دانست یا خیر، و در صورت مثبت بودن پاسخ، مبنای این مسئولیت چیست. برخی نظام‌های حقوقی تلاش کرده‌اند با ایجاد رژیم‌های خاص مسئولیت واسطه‌ای، میان حمایت از حقوق صاحبان آثار و حفظ آزادی نوآوری در فضای دیجیتال تعادل برقرار کنند. به عنوان مثال، در حقوق اتحادیه اروپا مقرراتی برای مسئولیت پلتفرم‌ها در قبال محتوای کاربران وضع شده است که بر اساس آن، در شرایط خاصی پلتفرم‌ها موظف به نظارت و حذف محتوای ناقص حقوق هستند (Frosio & Geiger, ۲۰۲۳؛ Petročnik, ۲۰۲۵). این تحولات نشان می‌دهد که مفهوم سنتی مسئولیت مدنی در مواجهه با پدیده‌های نوین فناوری نیازمند بازاندیشی و بازتفسیر است.

در حقوق ایران نیز با وجود گسترش چشمگیر استفاده از پلتفرم‌های دیجیتال و شبکه‌های اجتماعی، چارچوب حقوقی مشخص و جامعی برای تعیین مسئولیت این پلتفرم‌ها در قبال نقض حقوق مالکیت فکری وجود ندارد و مقررات موجود بیشتر برای فضای سنتی تولید و توزیع آثار طراحی شده‌اند. از این رو، بسیاری از مسائل عملی در زمینه نقض حقوق مؤلف، کپی غیرمجاز آثار، انتشار بدون اجازه محتوا و استفاده تجاری از آثار در پلتفرم‌های آنلاین با ابهام‌های حقوقی مواجه هستند. برخی پژوهشگران بر این باورند که یکی از مهم‌ترین چالش‌های حقوق مالکیت فکری در عصر دیجیتال، تطبیق قواعد سنتی این حوزه با تحولات فناوری و مدل‌های جدید کسب‌وکار مبتنی بر پلتفرم است (صادقی، ۱۳۹۴؛ پروین و عطار، ۱۴۰۰). این مسئله به‌ویژه در شرایطی اهمیت بیشتری پیدا می‌کند که اقتصاد خلاق و

اقتصاد محتوا به یکی از بخش‌های مهم اقتصاد دیجیتال تبدیل شده و تعداد زیادی از کاربران به عنوان تولیدکنندگان محتوا در این فضا فعالیت می‌کنند. از سوی دیگر، تحول در شیوه‌های تولید و انتشار محتوا موجب شکل‌گیری مفاهیم جدیدی مانند اقتصاد خالقان محتوا (Creator Economy) شده است که در آن کاربران عادی می‌توانند از طریق تولید محتوا در پلتفرم‌ها به کسب درآمد بپردازند. در چنین ساختاری، حمایت از حقوق مالکیت فکری نه تنها برای حفظ حقوق فردی تولیدکنندگان محتوا ضروری است، بلکه نقش مهمی در توسعه نوآوری، خلاقیت و اقتصاد دیجیتال نیز ایفا می‌کند. در واقع، اگر تولیدکنندگان محتوا احساس کنند که آثار آنان به راحتی مورد سوءاستفاده قرار می‌گیرد و هیچ سازوکار مؤثری برای حمایت از حقوق آنان وجود ندارد، انگیزه آنان برای تولید آثار خلاقانه کاهش خواهد یافت و این امر در آخر بر توسعه فرهنگی و اقتصادی جامعه تأثیر منفی خواهد گذاشت (Tafesse & Dayan, ۲۰۲۳؛ Hoose & Rosenbohm, ۲۰۲۴). بنابراین، بررسی مسئولیت پلتفرم‌های دیجیتال در قبال نقض حقوق مالکیت فکری نه تنها یک مسئله حقوقی، بلکه موضوعی مرتبط با سیاست‌گذاری فرهنگی و اقتصادی نیز محسوب می‌شود.

علاوه بر این، در محیط دیجیتال مسئله اثبات مالکیت و اصالت آثار نیز با پیچیدگی‌های خاصی مواجه است. فناوری‌های نوین باعث شده‌اند که کپی‌برداری و بازنشر آثار به سرعت و با هزینه بسیار اندک انجام شود و در بسیاری از موارد تشخیص مالک اصلی اثر دشوار باشد. از این رو، برخی پژوهش‌ها بر اهمیت ابزارهای فنی برای تشخیص اصالت آثار دیجیتال تأکید کرده‌اند و استفاده از روش‌هایی مانند نهان‌نگاری دیجیتال یا فناوری‌های مشابه را برای حمایت از حقوق مؤلفان پیشنهاد داده‌اند (حیدری کمرودی و برومندنیا، ۱۳۹۳). در عین حال، مفهوم اصالت اثر در حقوق مالکیت ادبی و هنری نیز نقش مهمی در تعیین حدود حمایت حقوقی از آثار دارد و بدون احراز اصالت، حمایت قانونی از اثر ممکن است با مشکل مواجه شود (زرکلام، ۱۳۸۶).

از منظر نظری نیز مبانی مسئولیت مدنی پلتفرم‌ها در نقض حقوق مالکیت فکری می‌تواند بر پایه‌های مختلفی مانند تقصیر، مسئولیت مبتنی بر نظارت یا مسئولیت واسطه‌ای تحلیل شود. برخی نظریه‌ها بر این باورند که پلتفرم‌ها تنها در صورتی مسئول هستند که در نظارت بر محتوای کاربران کوتاهی کرده باشند یا پس از اطلاع از نقض حقوق، اقدام لازم برای حذف محتوا انجام ندهند. در مقابل، برخی دیدگاه‌ها بر این نکته تأکید می‌کنند که با توجه به قدرت و نقش اقتصادی گسترده پلتفرم‌ها، باید مسئولیت بیشتری برای آنان در نظر گرفته شود تا از نقض گسترده حقوق مالکیت فکری جلوگیری شود. این اختلاف نظرها نشان می‌دهد که تعیین چارچوب حقوقی مناسب برای مسئولیت پلتفرم‌ها نیازمند تحلیل دقیق مبانی نظری و بررسی تجربه نظام‌های حقوقی مختلف است (Quintais et al., ۲۰۲۳؛ Aina-Pelemo et al., ۲۰۲۴). در مجموع، تحول فناوری‌های ارتباطی و گسترش پلتفرم‌های دیجیتال موجب شده است که مسئله مسئولیت مدنی در حوزه مالکیت فکری با چالش‌های جدیدی روبه‌رو شود. از یک سو، ضرورت حمایت مؤثر از حقوق صاحبان آثار ایجاب می‌کند که سازوکارهای حقوقی مناسبی برای مقابله با نقض حقوق در فضای آنلاین ایجاد شود و از سوی دیگر، نباید این مقررات به گونه‌ای باشد که مانع نوآوری و توسعه خدمات دیجیتال شود. بر همین اساس، پژوهش حاضر با هدف تحلیل مسئولیت مدنی پلتفرم‌های اشتراک‌گذاری محتوا در نقض حقوق مالکیت فکری کاربران انجام شده و تلاش می‌کند با بررسی مبانی تقصیر، نقش نظارت و مفهوم مسئولیت واسطه‌ای، چارچوبی تحلیلی برای درک بهتر این مسئله ارائه دهد.

شکل ۱. مدل مفهومی مسئولیت مدنی پلتفرم‌های اشتراک‌گذاری محتوا در نقض حقوق مالکیت فکری

در این مدل مفهومی، سه متغیر اصلی شامل مبنای تقصیر پلتفرم، میزان نظارت و تعهدات کنترلی، و مسئولیت واسطه‌ای به عنوان عوامل مؤثر بر مسئولیت مدنی پلتفرم‌های اشتراک‌گذاری محتوا در نظر گرفته شده‌اند. این عوامل نشان می‌دهند که در صورت آگاهی پلتفرم از نقض حقوق مالکیت فکری، وجود امکان کنترل یا مدیریت محتوا، و همچنین بهره‌مندی اقتصادی از فعالیت کاربران، احتمال تحقق مسئولیت مدنی پلتفرم افزایش می‌یابد. در نتیجه، تعامل این متغیرها می‌تواند به نقض حقوق مالکیت فکری کاربران منجر شده و زمینه تحقق مسئولیت مدنی پلتفرم را فراهم کند.

۲. مفاهیم و چارچوب نظری مسئولیت مدنی پلتفرم‌های اشتراک‌گذاری محتوا

تحولات سریع فناوری اطلاعات و گسترش محیط‌های دیجیتال موجب شده است که مفاهیم سنتی حقوق مالکیت فکری و مسئولیت مدنی با چالش‌های نظری و عملی متعددی روبه‌رو شوند. در این میان، پلتفرم‌های اشتراک‌گذاری محتوا به عنوان یکی از مهم‌ترین بازیگران فضای دیجیتال، نقش اساسی در تولید، توزیع و دسترسی به آثار فکری ایفا می‌کنند. این پلتفرم‌ها در واقع زیرساختی فراهم می‌کنند که کاربران بتوانند انواع محتوا از جمله آثار ادبی، هنری، موسیقایی، تصویری و نرم‌افزاری را منتشر و با دیگران به اشتراک بگذارند. در چنین ساختاری، مرز میان تولیدکننده، توزیع‌کننده و مصرف‌کننده محتوا تا حد زیادی از بین رفته و کاربران عادی نیز می‌توانند در فرآیند تولید و انتشار آثار مشارکت داشته باشند. این وضعیت اگرچه زمینه گسترش خلاقیت و نوآوری را فراهم کرده است، اما در عین حال موجب افزایش احتمال نقض حقوق مالکیت فکری نیز شده است، زیرا در بسیاری از موارد کاربران بدون اجازه صاحبان آثار اقدام به انتشار یا باز نشر محتوا می‌کنند و پلتفرم‌ها به عنوان واسطه انتشار این محتوا در معرض پرسش‌های حقوقی درباره میزان مسئولیت خود قرار می‌گیرند (Rahman, ۲۰۲۳; Hutama et al., ۲۰۲۴).

برای تحلیل دقیق مسئولیت پلتفرم‌ها در این زمینه، ابتدا لازم است مفهوم مالکیت فکری در محیط دیجیتال مورد توجه قرار گیرد. حقوق مالکیت فکری به مجموعه‌ای از حقوق اطلاق می‌شود که به منظور حمایت از آثار فکری و خلاقانه افراد در حوزه‌هایی مانند ادبیات، هنر، علم و فناوری ایجاد شده‌اند. این حقوق به صاحبان آثار اجازه می‌دهد که از بهره‌برداری غیرمجاز دیگران از آثار خود جلوگیری کنند و در صورت نقض این حقوق، از حمایت قانونی برخوردار شوند. با این حال، در فضای دیجیتال ویژگی‌هایی مانند قابلیت تکثیر سریع، انتشار گسترده و دسترسی آسان به محتوا باعث شده است که اجرای مؤثر این حقوق با دشواری‌های بیشتری مواجه شود. برخی پژوهشگران بر

این باورند که یکی از مهم‌ترین چالش‌های حقوق مالکیت فکری در عصر دیجیتال، سازگار کردن قواعد سنتی این حوزه با ماهیت غیرمتمرکز و شبکه‌ای اینترنت است، زیرا بسیاری از مقررات موجود در زمانی تدوین شده‌اند که انتشار آثار بیشتر از طریق رسانه‌های سنتی انجام می‌شد (صادقی، ۱۳۹۴؛ ۲۰۲۵). (Widjaja, ۲۰۲۵).

در کنار مفهوم مالکیت فکری، درک مفهوم پلتفرم دیجیتال نیز برای تحلیل مسئولیت مدنی در این حوزه اهمیت زیادی دارد. پلتفرم‌های دیجیتال به طور کلی به سامانه‌هایی اطلاق می‌شود که امکان تعامل میان گروه‌های مختلف کاربران را فراهم می‌کنند و از طریق ارائه زیرساخت‌های فنی، شرایط لازم برای تولید، انتشار و تبادل محتوا را ایجاد می‌کنند. این پلتفرم‌ها ممکن است در قالب شبکه‌های اجتماعی، سرویس‌های اشتراک ویدئو، پلتفرم‌های پخش موسیقی یا سایر خدمات آنلاین فعالیت کنند و معمولاً مدل کسب‌وکار آن‌ها بر مبنای جذب کاربران و ایجاد تعامل میان آنان شکل می‌گیرد. در چنین ساختاری، پلتفرم‌ها خود لزوماً تولیدکننده محتوا نیستند، بلکه نقش واسطه‌ای میان تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان محتوا را ایفا می‌کنند. همین ویژگی واسطه‌ای باعث شده است که تعیین حدود مسئولیت حقوقی آن‌ها در قبال محتوای منتشر شده توسط کاربران به یکی از مسائل مهم در حقوق فضای مجازی تبدیل شود (Petročnik, ۲۰۲۵؛ Quintais et al., ۲۰۲۳).

در چارچوب نظری حقوقی، مسئولیت مدنی به معنای الزام شخص به جبران خسارتی است که در نتیجه رفتار او به دیگری وارد شده است. در حقوق سنتی، تحقق مسئولیت مدنی معمولاً مستلزم وجود سه عنصر اساسی یعنی فعل زیان‌بار، ورود ضرر و رابطه سببیت میان آن دو است. در برخی موارد نیز عنصر تقصیر به عنوان یکی از شرایط تحقق مسئولیت مورد توجه قرار می‌گیرد. با این حال، در مورد پلتفرم‌های دیجیتال مسئله پیچیده‌تر است، زیرا در بسیاری از موارد رفتار زیان‌بار مستقیماً توسط کاربران انجام می‌شود و پلتفرم تنها بستر فنی انتشار محتوا را فراهم می‌کند. به همین دلیل، این پرسش مطرح می‌شود که آیا می‌توان پلتفرم را به دلیل نقض حقوق مالکیت فکری که توسط کاربران رخ داده است مسئول دانست یا خیر. پاسخ به این پرسش در نظام‌های حقوقی مختلف متفاوت است و برخی کشورها با ایجاد رژیم‌های خاص مسئولیت واسطه‌ای تلاش کرده‌اند میان حمایت از حقوق صاحبان آثار و حفظ آزادی فعالیت پلتفرم‌ها تعادل برقرار کنند (Frosio & Geiger, ۲۰۲۳).

در این میان، مفهوم مسئولیت واسطه‌ای (Intermediary Liability) به عنوان یکی از مفاهیم کلیدی در تحلیل مسئولیت پلتفرم‌ها مطرح شده است. مسئولیت واسطه‌ای به وضعیتی اشاره دارد که در آن یک شخص یا نهاد، به دلیل نقشی که در تسهیل یا امکان‌پذیر ساختن رفتار زیان‌بار دیگران دارد، در قبال نتایج آن رفتار مسئول شناخته می‌شود. در فضای دیجیتال، پلتفرم‌ها به عنوان واسطه‌هایی عمل می‌کنند که امکان انتشار و دسترسی به محتوا را فراهم می‌کنند و به همین دلیل ممکن است در برخی شرایط در قبال نقض حقوق مالکیت فکری مسئول شناخته شوند. با این حال، بسیاری از نظام‌های حقوقی برای جلوگیری از تحمیل مسئولیت بیش از حد بر پلتفرم‌ها، شرایط خاصی را برای تحقق این مسئولیت در نظر گرفته‌اند؛ از جمله آگاهی پلتفرم از وجود محتوای ناقض حقوق و عدم اقدام برای حذف آن پس از اطلاع. این رویکرد تلاش می‌کند میان ضرورت حمایت از حقوق صاحبان آثار و حفظ کارکردهای مثبت پلتفرم‌های دیجیتال تعادل ایجاد کند (Aina-Pelemo et al., ۲۰۲۴؛ Rahman, ۲۰۲۳). علاوه بر این، در تحلیل نظری مسئولیت پلتفرم‌ها باید به نقش تحولات اجتماعی و اقتصادی ناشی از رسانه‌های دیجیتال نیز توجه کرد. گسترش شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌های آنلاین موجب شده است که هویت دیجیتال افراد و شیوه‌های تعامل آنان با یکدیگر دچار تغییرات اساسی شود. در چنین فضایی، تولید و انتشار محتوا به یکی از ابزارهای مهم برای بیان هویت فردی و اجتماعی تبدیل شده است و کاربران از طریق فعالیت در پلتفرم‌ها می‌توانند به شهرت، اعتبار و حتی درآمد دست یابند. این وضعیت موجب شده است که مرز میان فعالیت حرفه‌ای و فعالیت کاربرمحور در تولید محتوا تا حد زیادی از بین برود و بسیاری از کاربران به عنوان تولیدکنندگان مستقل محتوا در اقتصاد دیجیتال نقش‌آفرینی کنند (صانع‌پور، ۱۳۹۰؛ Tafesse & Dayan, ۲۰۲۳). در نتیجه، حمایت از حقوق مالکیت فکری در این فضا نه تنها به منظور حفظ حقوق فردی خالقان آثار، بلکه برای حمایت از ساختار اقتصادی جدیدی که بر پایه تولید محتوای دیجیتال شکل گرفته است اهمیت دارد.

از سوی دیگر، یکی از مسائل مهم در چارچوب نظری حمایت از حقوق مالکیت فکری در محیط دیجیتال، مسئله اصالت آثار و تشخیص مالک واقعی آن‌ها است. در بسیاری از موارد، آثار دیجیتال به سرعت در فضای اینترنت منتشر و بازنشر می‌شوند و تشخیص اینکه چه کسی نخستین بار اثر را ایجاد کرده یا مالک اصلی آن است دشوار می‌شود. در حقوق مالکیت ادبی و هنری، اصالت اثر یکی از شرایط اساسی برای برخورداری از حمایت قانونی محسوب می‌شود و بدون احراز آن، حمایت حقوقی از اثر ممکن است با چالش مواجه شود. به همین دلیل، برخی پژوهشگران بر اهمیت توسعه ابزارهای فنی برای تشخیص اصالت آثار دیجیتال تأکید کرده‌اند و استفاده از فناوری‌هایی مانند نهان‌نگاری یا سایر روش‌های دیجیتال را برای حفاظت از آثار پیشنهاد کرده‌اند (زرکلام، ۱۳۸۶؛ حیدری کمرودی و برومندینا، ۱۳۹۳). سرانجام می‌توان گفت که تحلیل مسئولیت مدنی پلتفرم‌های اشتراک‌گذاری محتوا در نقض حقوق مالکیت فکری مستلزم درک دقیق مفاهیم بنیادی این حوزه از جمله مالکیت فکری، پلتفرم دیجیتال، مسئولیت مدنی و مسئولیت واسطه‌ای است. این مفاهیم چارچوب نظری لازم را برای بررسی دقیق‌تر مبانی مسئولیت پلتفرم‌ها فراهم می‌کنند و نشان می‌دهند که مسئله مسئولیت در این حوزه تنها یک موضوع حقوقی ساده نیست، بلکه با تحولات فناوری، اقتصاد دیجیتال و شیوه‌های جدید تعامل اجتماعی نیز ارتباط دارد. از این رو، برای ارائه راهکارهای حقوقی مناسب در زمینه حمایت از حقوق مالکیت فکری در محیط دیجیتال، لازم است این مفاهیم به صورت جامع و در ارتباط با یکدیگر مورد بررسی قرار گیرند (Quintais et al., ۲۰۲۳؛ Widjaja, ۲۰۲۵).

۳. مبانی تقصیر در مسئولیت مدنی پلتفرم‌های دیجیتال در نقض حقوق مالکیت فکری

یکی از مهم‌ترین مبانی نظری در تحلیل مسئولیت مدنی پلتفرم‌های اشتراک‌گذاری محتوا در قبال نقض حقوق مالکیت فکری، مفهوم تقصیر است. در بسیاری از نظام‌های حقوقی، تحقق مسئولیت مدنی مستلزم اثبات نوعی تقصیر یا قصور از سوی شخص مسئول است؛ بدین معنا که فرد یا نهاد مورد نظر از رفتار متعارف و مورد انتظار عدول کرده و در نتیجه این رفتار، زبانی به دیگری وارد شده است. در زمینه پلتفرم‌های دیجیتال، مسئله تقصیر از آن جهت اهمیت می‌یابد که این پلتفرم‌ها معمولاً خود تولیدکننده محتوای ناقض حقوق نیستند، بلکه تنها بستری را فراهم می‌کنند که کاربران بتوانند محتوا را در آن بارگذاری و منتشر کنند. بنابراین پرسش اصلی این است که آیا فراهم کردن چنین بستری می‌تواند به خودی خود نوعی تقصیر تلقی شود یا اینکه تحقق تقصیر مستلزم شرایط خاصی مانند آگاهی پلتفرم از نقض حقوق یا کوتاهی در اتخاذ تدابیر پیشگیرانه است. بسیاری از پژوهشگران معتقدند که تعیین دقیق معیار تقصیر در این حوزه از اهمیت اساسی برخوردار است، زیرا اگر معیار تقصیر بیش از حد گسترده در نظر گرفته شود، ممکن است فعالیت پلتفرم‌ها با محدودیت‌های جدی مواجه شود و در مقابل، اگر معیار بسیار محدود باشد، حمایت مؤثر از حقوق مالکیت فکری در فضای دیجیتال تضعیف خواهد شد (Rahman, ۲۰۲۳؛ Widjaja, ۲۰۲۵).

در تحلیل تقصیر پلتفرم‌ها باید به ماهیت فعالیت آن‌ها توجه ویژه‌ای داشت. پلتفرم‌های دیجیتال با ارائه زیرساخت‌های فنی و الگوریتم‌های توزیع محتوا نقش مهمی در انتشار آثار کاربران ایفا می‌کنند. این پلتفرم‌ها معمولاً از طریق الگوریتم‌های هوشمند، محتوای منتشرشده را طبقه‌بندی کرده و آن را به مخاطبان مختلف پیشنهاد می‌دهند. همین ویژگی باعث می‌شود که برخی از حقوق‌دانان استدلال کنند پلتفرم‌ها صرفاً واسطه‌های خنثی نیستند، بلکه با مدیریت و سازماندهی محتوا در فرآیند انتشار آن نقش فعال دارند. از این منظر، اگر پلتفرمی از وجود محتوای ناقض حقوق مالکیت فکری آگاه باشد یا با وجود امکان فنی برای جلوگیری از انتشار آن اقدام مؤثری انجام ندهد، می‌توان این رفتار را نوعی تقصیر تلقی کرد. در واقع، معیار تقصیر در این حوزه غالباً بر مبنای میزان آگاهی و توانایی پلتفرم در پیشگیری از نقض حقوق تعیین می‌شود (Quintais et al., ۲۰۲۳؛ Aina-Pelemo et al., ۲۰۲۴).

در بسیاری از نظام‌های حقوقی، یکی از مهم‌ترین مصادیق تقصیر پلتفرم‌ها در نقض حقوق مالکیت فکری، عدم واکنش مناسب پس از اطلاع از وجود محتوای ناقض حقوق است. در چنین مواردی، صاحبان آثار یا سایر ذی‌نفعان می‌توانند نقض حقوق خود را به پلتفرم اطلاع دهند و انتظار داشته باشند که پلتفرم در مدت زمان معقولی نسبت به حذف یا محدودسازی دسترسی به محتوای ناقض اقدام کند. اگر

پلتفرم پس از دریافت این اطلاعیه هیچ اقدامی انجام ندهد یا اقدام آن با تأخیر غیرموجه همراه باشد، می‌توان این رفتار را نوعی قصور در انجام وظایف حرفه‌ای تلقی کرد که زمینه مسئولیت مدنی را فراهم می‌کند. این رویکرد که در بسیاری از مقررات بین‌المللی نیز مورد توجه قرار گرفته است، تلاش می‌کند میان آزادی فعالیت پلتفرم‌ها و ضرورت حمایت از حقوق صاحبان آثار تعادل برقرار کند (Frosio & Geiger, ۲۰۲۳). از سوی دیگر، برخی دیدگاه‌های حقوقی معتقدند که تقصیر پلتفرم‌ها تنها به مواردی محدود نمی‌شود که آن‌ها از نقض حقوق آگاه باشند، بلکه در برخی شرایط کوتاهی در ایجاد سازوکارهای مناسب برای پیشگیری از نقض حقوق نیز می‌تواند به عنوان تقصیر تلقی شود. به عنوان مثال، اگر پلتفرمی با وجود آگاهی از احتمال بالای انتشار محتوای ناقض حقوق در محیط خود، هیچ‌گونه سازوکار فنی یا مدیریتی برای شناسایی و کنترل این محتوا ایجاد نکند، ممکن است چنین رفتاری نوعی بی‌احتیاطی یا سهل‌انگاری محسوب شود. با توجه به اینکه بسیاری از پلتفرم‌های بزرگ دارای منابع مالی و فناوری پیشرفته هستند، انتظار می‌رود که از ابزارهای فنی مانند سیستم‌های تشخیص خودکار محتوا یا فیلترهای دیجیتال برای کاهش نقض حقوق مالکیت فکری استفاده کنند. بنابراین، عدم استفاده از چنین ابزارهایی در برخی موارد می‌تواند به عنوان نشانه‌ای از تقصیر در نظر گرفته شود (Hutama et al., ۲۰۲۴; Rahman, ۲۰۲۳).

در تحلیل مبنای تقصیر در این حوزه، توجه به تحولات اقتصادی و اجتماعی ناشی از گسترش اقتصاد دیجیتال نیز اهمیت دارد. امروزه بسیاری از پلتفرم‌ها از طریق تبلیغات، اشتراک‌های پولی یا سایر مدل‌های درآمدی از محتوای تولید شده توسط کاربران سود کسب می‌کنند. در چنین شرایطی، برخی حقوقدانان استدلال می‌کنند که هنگامی که پلتفرم از انتشار محتوا منافع اقتصادی قابل توجهی به دست می‌آورد، باید مسئولیت بیشتری نیز در قبال پیامدهای حقوقی این فعالیت‌ها بپذیرد. به بیان دیگر، بهره‌مندی اقتصادی از فعالیت کاربران می‌تواند یکی از عواملی باشد که در ارزیابی تقصیر پلتفرم مورد توجه قرار می‌گیرد، زیرا در این حالت پلتفرم نه تنها یک واسطه فنی، بلکه بخشی از زنجیره ارزش اقتصادی مرتبط با تولید و انتشار محتوا محسوب می‌شود (Hoose & Rosenbohm, ۲۰۲۵; Petročnik, ۲۰۲۵).

در حقوق ایران نیز هرچند مقررات مشخصی درباره مسئولیت پلتفرم‌های دیجیتال در نقض حقوق مالکیت فکری وجود ندارد، اما اصول کلی مسئولیت مدنی می‌تواند مبنایی برای تحلیل این مسئله فراهم کند. بر اساس قواعد عمومی مسئولیت مدنی، هرگاه شخصی در نتیجه تقصیر خود موجب ورود زیان به دیگری شود، مکلف به جبران خسارت خواهد بود. با توجه به این اصل، اگر بتوان اثبات کرد که پلتفرم در انجام وظایف متعارف خود کوتاهی کرده و این کوتاهی موجب نقض حقوق مالکیت فکری شده است، امکان طرح مسئولیت مدنی برای آن وجود خواهد داشت. برخی پژوهشگران بر این باورند که قواعد سنتی مسئولیت مدنی در حقوق ایران قابلیت تطبیق با پدیده‌های نوین فناوری را دارند، اما برای اجرای مؤثر آن‌ها در فضای دیجیتال ممکن است نیاز به تفسیرهای جدید یا تدوین مقررات تکمیلی وجود داشته باشد (صادقی، ۱۳۹۴؛ پروین و عطار، ۱۴۰۰). افزون بر این، در بررسی تقصیر پلتفرم‌ها باید به ماهیت خاص آثار فکری و اهمیت حمایت از آن‌ها در نظام حقوقی نیز توجه کرد. آثار فکری نتیجه خلاقیت و تلاش ذهنی پدیدآورندگان هستند و حمایت از آن‌ها نقش مهمی در تشویق نوآوری و توسعه فرهنگی دارد. از این رو، هرگونه قصور در حمایت از این حقوق می‌تواند پیامدهای منفی گسترده‌ای برای نظام تولید دانش و فرهنگ داشته باشد. برخی پژوهش‌ها نشان می‌دهد که در عصر دیجیتال، افزایش موارد نقض حقوق مالکیت فکری می‌تواند انگیزه تولیدکنندگان محتوا را کاهش دهد و در آخر به تضعیف اقتصاد خلاق منجر شود. بنابراین، تحلیل تقصیر پلتفرم‌ها باید با در نظر گرفتن این ملاحظات انجام شود تا تعادلی میان حمایت از حقوق صاحبان آثار و حفظ پویایی محیط دیجیتال برقرار گردد (بیگی و همکاران، ۱۴۰۰؛ Tafesse & Dayan, ۲۰۲۳).

در مجموع می‌توان گفت که مبنای تقصیر در مسئولیت مدنی پلتفرم‌های دیجیتال نقش مهمی در تعیین حدود مسئولیت آن‌ها در قبال نقض حقوق مالکیت فکری دارد. این تقصیر می‌تواند در قالب‌های مختلفی مانند آگاهی از نقض حقوق و عدم اقدام برای حذف محتوا، کوتاهی در ایجاد سازوکارهای نظارتی مناسب یا بهره‌برداری اقتصادی از محتوای ناقض حقوق ظاهر شود. با توجه به پیچیدگی‌های محیط دیجیتال، تعیین دقیق معیارهای تقصیر در این حوزه نیازمند تحلیل دقیق حقوقی و توجه به تحولات فناوری و اقتصادی است. به همین

دلیل، بسیاری از نظام‌های حقوقی در سال‌های اخیر تلاش کرده‌اند با تدوین مقررات جدید یا اصلاح قوانین موجود، چارچوب روشن‌تری برای مسئولیت پلتفرم‌ها در قبال نقض حقوق مالکیت فکری ایجاد کنند (Quintais et al., ۲۰۲۳؛ Frosio & Geiger, ۲۰۲۳).

۴. نقش نظارت و تعهدات کنترلی پلتفرم‌ها در پیشگیری از نقض حقوق مالکیت فکری

گسترش پلتفرم‌های اشتراک‌گذاری محتوا در فضای دیجیتال موجب شده است که مسئله نظارت بر محتوای منتشرشده توسط کاربران به یکی از مهم‌ترین موضوعات حقوقی در حوزه مالکیت فکری تبدیل شود. از آنجا که بخش عمده‌ای از محتوای موجود در این پلتفرم‌ها توسط کاربران تولید و منتشر می‌شود، احتمال نقض حقوق مالکیت فکری نیز افزایش می‌یابد. در چنین شرایطی، این پرسش مطرح می‌شود که پلتفرم‌ها تا چه اندازه موظف به نظارت بر فعالیت کاربران و جلوگیری از انتشار محتوای ناقض حقوق هستند. پاسخ به این پرسش در نظام‌های حقوقی مختلف متفاوت است، اما اغلب پژوهشگران بر این نکته تأکید دارند که پلتفرم‌ها نمی‌توانند به طور کامل از مسئولیت نظارتی خود شانه خالی کنند، زیرا آن‌ها نقش مهمی در مدیریت و سازماندهی جریان اطلاعات در فضای دیجیتال ایفا می‌کنند. از این رو، مفهوم «تعهد نظارت» یا «تعهد کنترل» به عنوان یکی از عناصر مهم در تحلیل مسئولیت مدنی پلتفرم‌ها مطرح شده است (Rahman, ۲۰۲۳؛ Quintais et al., ۲۰۲۳).

در چارچوب نظری حقوقی، تعهد نظارت به این معناست که پلتفرم‌ها باید اقدامات معقول و متناسبی را برای جلوگیری از انتشار یا تداوم انتشار محتوای ناقض حقوق مالکیت فکری انجام دهند. این تعهد لزوماً به معنای نظارت کامل و دائمی بر تمام محتوای منتشرشده نیست، زیرا با توجه به حجم عظیم داده‌ها و سرعت انتشار اطلاعات در اینترنت، انجام چنین نظارتی از نظر عملی تقریباً غیرممکن است. به همین دلیل، بسیاری از نظام‌های حقوقی اصل «عدم الزام به نظارت عمومی» را پذیرفته‌اند و پلتفرم‌ها را ملزم نکرده‌اند که پیش از انتشار هر محتوا آن را بررسی کنند. با این حال، این اصل به معنای نبود هرگونه مسئولیت نظارتی نیست، بلکه پلتفرم‌ها موظف هستند در صورت آگاهی از وجود محتوای ناقض حقوق یا دریافت گزارش از سوی صاحبان آثار، اقدامات لازم را برای حذف یا محدودسازی دسترسی به آن محتوا انجام دهند (Frosio & Geiger, ۲۰۲۳). یکی از مهم‌ترین ابزارهایی که برای تحقق تعهد نظارتی پلتفرم‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد، سازوکارهای اطلاع‌رسانی و حذف محتوا است. در این سازوکارها، صاحبان حقوق مالکیت فکری می‌توانند موارد نقض حقوق خود را به پلتفرم اطلاع دهند و درخواست حذف یا مسدودسازی محتوای مربوطه را مطرح کنند. پس از دریافت چنین درخواستی، پلتفرم موظف است در مدت زمان معقولی موضوع را بررسی کرده و در صورت احراز نقض حقوق، اقدام لازم را انجام دهد. این روش که در بسیاری از مقررات بین‌المللی و نظام‌های حقوقی پذیرفته شده است، تلاش می‌کند مسئولیت نظارتی پلتفرم‌ها را به نحوی تنظیم کند که از یک سو حقوق صاحبان آثار حمایت شود و از سوی دیگر فعالیت عادی پلتفرم‌ها با محدودیت‌های غیرضروری مواجه نشود (Aina-Pelemo et al., ۲۰۲۴؛ Widjaja, ۲۰۲۵).

در سال‌های اخیر، پیشرفت‌های فناوری نیز امکان استفاده از ابزارهای فنی پیشرفته برای نظارت بر محتوای دیجیتال را فراهم کرده است. بسیاری از پلتفرم‌های بزرگ از سیستم‌های شناسایی خودکار محتوا استفاده می‌کنند که می‌توانند آثار دارای حق مؤلف را شناسایی کرده و از انتشار نسخه‌های غیرمجاز آن‌ها جلوگیری کنند. این سیستم‌ها معمولاً بر اساس فناوری‌هایی مانند تطبیق الگو، تشخیص صدا یا تحلیل تصویر عمل می‌کنند و می‌توانند به طور خودکار محتوای بارگذاری‌شده توسط کاربران را با پایگاه‌های داده آثار دارای حق مؤلف مقایسه کنند. استفاده از چنین فناوری‌هایی می‌تواند نقش مهمی در کاهش نقض حقوق مالکیت فکری در محیط دیجیتال داشته باشد، هرچند برخی پژوهشگران نسبت به پیامدهای احتمالی آن برای آزادی بیان و دسترسی آزاد به اطلاعات نیز ابراز نگرانی کرده‌اند (Hutama, ۲۰۲۴؛ Quintais et al., ۲۰۲۳). علاوه بر ابزارهای فنی، سیاست‌های مدیریتی و مقررات داخلی پلتفرم‌ها نیز در تحقق تعهد نظارتی آن‌ها نقش مهمی دارد. بسیاری از پلتفرم‌ها در شرایط استفاده از خدمات خود مقرراتی را وضع کرده‌اند که بر اساس آن کاربران موظف

هستند هنگام انتشار محتوا حقوق مالکیت فکری دیگران را رعایت کنند. در صورت نقض این مقررات، پلتفرم می‌تواند اقداماتی مانند حذف محتوا، تعلیق حساب کاربری یا حتی مسدودسازی دائمی کاربر را اعمال کند. این اقدامات نه تنها به کاهش موارد نقض حقوق کمک می‌کند، بلکه نشان می‌دهد که پلتفرم تلاش کرده است محیطی مسئولانه برای فعالیت کاربران ایجاد کند. در برخی موارد نیز همکاری میان پلتفرم‌ها و صاحبان حقوق برای توسعه سازوکارهای مشترک نظارتی می‌تواند نقش مؤثری در پیشگیری از نقض حقوق مالکیت فکری داشته باشد (Petročnik, ۲۰۲۵).

در تحلیل حقوقی تعهد نظارت پلتفرم‌ها باید به تعادل میان منافع مختلف نیز توجه کرد. از یک سو، صاحبان آثار انتظار دارند که حقوق آن‌ها در برابر بهره‌برداری غیرمجاز در فضای دیجیتال به طور مؤثر حمایت شود. از سوی دیگر، پلتفرم‌ها و کاربران نگران آن هستند که اعمال نظارت گسترده بر محتوا موجب محدود شدن آزادی بیان و خلاقیت در فضای آنلاین شود. به همین دلیل، بسیاری از نظام‌های حقوقی تلاش کرده‌اند میان این منافع متعارض تعادل برقرار کنند و چارچوبی ایجاد کنند که هم از حقوق مالکیت فکری حمایت کند و هم مانع از محدود شدن بیش از حد جریان آزاد اطلاعات نشود (Frosio & Geiger, ۲۰۲۳). در حقوق ایران نیز مسئله نظارت پلتفرم‌ها بر محتوای کاربران هنوز به طور کامل در قوانین مشخص نشده است، اما می‌توان با استفاده از اصول کلی حقوقی و قواعد مسئولیت مدنی به تحلیل این موضوع پرداخت. بر اساس این اصول، هرگاه شخص یا نهادی با وجود امکان جلوگیری از وقوع زیان، اقدامات لازم را انجام ندهد و در نتیجه آن زیانی به دیگری وارد شود، ممکن است مسئول شناخته شود. از این منظر، اگر پلتفرمی با وجود آگاهی از نقض حقوق مالکیت فکری در محیط خود، اقدام مؤثری برای حذف یا مسدودسازی محتوای ناقض انجام ندهد، می‌توان این رفتار را نوعی قصور در انجام وظایف متعارف دانست. با این حال، تعیین حدود دقیق این تعهد نظارتی نیازمند توسعه مقررات خاص در حوزه فضای مجازی و مالکیت فکری است تا از بروز ابهام در تفسیر قوانین جلوگیری شود (صادقی، ۱۳۹۴؛ پروین و عطار، ۱۴۰۰). سرانجام می‌توان گفت که تعهد نظارت و کنترل پلتفرم‌های دیجیتال یکی از عوامل کلیدی در پیشگیری از نقض حقوق مالکیت فکری در فضای آنلاین است. هرچند پلتفرم‌ها نمی‌توانند بر تمامی فعالیت‌های کاربران نظارت کامل داشته باشند، اما انتظار می‌رود که اقدامات معقولی را برای شناسایی و حذف محتوای ناقض حقوق انجام دهند و سازوکارهای مناسبی برای همکاری با صاحبان آثار ایجاد کنند. توسعه ابزارهای فنی پیشرفته، تدوین مقررات داخلی مناسب و ایجاد همکاری میان پلتفرم‌ها و صاحبان حقوق می‌تواند نقش مهمی در کاهش نقض حقوق مالکیت فکری در محیط دیجیتال داشته باشد. از این رو، بررسی دقیق تعهدات نظارتی پلتفرم‌ها می‌تواند به درک بهتر حدود مسئولیت آن‌ها در نظام حقوقی معاصر کمک کند (Widjaja, ۲۰۲۵; Quintais et al., ۲۰۲۳).

۵. مسئولیت نیابتی (Vicarious Liability) پلتفرم‌ها در نظام‌های حقوقی و اسناد بین‌المللی

در کنار مبنای تقصیر و تعهدات نظارتی، یکی دیگر از مفاهیم مهم در تحلیل مسئولیت مدنی پلتفرم‌های اشتراک‌گذاری محتوا، مفهوم «مسئولیت نیابتی» یا Vicarious Liability است. این مفهوم در حقوق بسیاری از کشورها به وضعیتی اشاره دارد که در آن یک شخص یا نهاد به دلیل رابطه خاصی که با شخص مباشر عمل زیان‌بار دارد، در قبال نتایج آن عمل مسئول شناخته می‌شود؛ حتی اگر خود به طور مستقیم مرتکب رفتار زیان‌بار نشده باشد. در حوزه مالکیت فکری و به ویژه در محیط دیجیتال، این مفهوم اهمیت ویژه‌ای یافته است، زیرا در بسیاری از موارد نقض حقوق توسط کاربران پلتفرم‌ها صورت می‌گیرد، در حالی که پلتفرم‌ها با فراهم کردن زیرساخت فنی و اقتصادی برای انتشار محتوا، نقشی غیرمستقیم اما مؤثر در وقوع نقض ایفا می‌کنند. از این رو، برخی نظام‌های حقوقی تلاش کرده‌اند از طریق مفهوم مسئولیت نیابتی، چارچوبی برای پاسخگو کردن پلتفرم‌ها در برابر نقض حقوق مالکیت فکری ایجاد کنند (Widjaja, ۲۰۲۵; Rahman, ۲۰۲۳).

در حقوق تطبیقی، مسئولیت نیابتی معمولاً زمانی تحقق می‌یابد که دو شرط اساسی وجود داشته باشد: نخست، وجود نوعی رابطه یا ارتباط میان شخص مسئول و شخص مباشر نقض؛ و دوم، وجود نوعی منفعت یا کنترل از سوی شخص مسئول نسبت به فعالیت که منجر به نقض شده است. در مورد پلتفرم‌های دیجیتال، این رابطه معمولاً از طریق ساختار خدمات پلتفرم و شرایط استفاده از آن شکل می‌گیرد. کاربران برای انتشار محتوا در پلتفرم‌ها باید با شرایط و ضوابط مشخصی موافقت کنند و فعالیت آن‌ها در چارچوب قواعدی انجام می‌شود که توسط پلتفرم تعیین شده است. همین رابطه قراردادی یا شبه‌قراردادی باعث می‌شود که برخی حقوقدانان استدلال کنند پلتفرم‌ها می‌توانند تا حدی بر رفتار کاربران تأثیر بگذارند و در نتیجه ممکن است در قبال برخی از پیامدهای فعالیت آن‌ها نیز مسئول شناخته شوند (Petročnik, ۲۰۲۰).

یکی از عوامل مهم در تحقق مسئولیت نیابتی پلتفرم‌ها، میزان کنترل آن‌ها بر فعالیت کاربران است. اگر پلتفرمی ابزارها یا سازوکارهایی در اختیار داشته باشد که بتواند از طریق آن‌ها انتشار یا دسترسی به محتوا را مدیریت کند، این امر می‌تواند نشان‌دهنده نوعی قدرت کنترل بر فعالیت کاربران باشد. در چنین شرایطی، اگر پلتفرم از این توانایی برای جلوگیری از نقض حقوق مالکیت فکری استفاده نکند، ممکن است این رفتار به عنوان مبنایی برای مسئولیت نیابتی تلقی شود. برای مثال، پلتفرم‌هایی که می‌توانند محتوای منتشرشده را حذف کنند، دسترسی کاربران را محدود کنند یا الگوریتم‌های توزیع محتوا را تغییر دهند، در عمل نوعی کنترل بر جریان اطلاعات در محیط خود دارند. این سطح از کنترل در برخی موارد می‌تواند به عنوان یکی از عناصر تحقق مسئولیت نیابتی مورد توجه قرار گیرد (Quintais et al., ۲۰۲۳). عامل مهم دیگر در تحلیل مسئولیت نیابتی، بهره‌مندی اقتصادی پلتفرم‌ها از فعالیت کاربران است. بسیاری از پلتفرم‌های دیجیتال از طریق نمایش تبلیغات، فروش اشتراک یا سایر مدل‌های کسب‌وکار از محتوای تولیدشده توسط کاربران درآمد کسب می‌کنند. در چنین شرایطی، برخی حقوقدانان استدلال می‌کنند که هنگامی که پلتفرم از فعالیت کاربران منفعت اقتصادی قابل توجهی به دست می‌آورد، منطقی است که در قبال پیامدهای حقوقی این فعالیت‌ها نیز مسئولیت بیشتری بپذیرد. این دیدگاه بر این اساس استوار است که پلتفرم‌ها نه تنها یک واسطه فنی، بلکه بخشی از ساختار اقتصادی انتشار محتوا محسوب می‌شوند و در نتیجه نمی‌توان آن‌ها را به طور کامل از مسئولیت ناشی از نقض حقوق مالکیت فکری در محیط خود معاف کرد (Hoose & Rosenbohm, ۲۰۲۴; Aina-Pelemo et al., ۲۰۲۴).

در اسناد و رویه‌های بین‌المللی نیز موضوع مسئولیت واسطه‌ای و نیابتی پلتفرم‌ها مورد توجه قرار گرفته است. بسیاری از نظام‌های حقوقی تلاش کرده‌اند میان مسئولیت پلتفرم‌ها و ضرورت حمایت از نوآوری در فضای دیجیتال تعادل برقرار کنند. به همین دلیل، در برخی مقررات، پلتفرم‌ها تنها در صورتی مسئول شناخته می‌شوند که نقش فعال در انتشار محتوای ناقص حقوق داشته باشند یا از وجود چنین محتوایی آگاه باشند و اقدام لازم را برای حذف آن انجام ندهند. این رویکرد تلاش می‌کند از یک سو امکان پاسخگو کردن پلتفرم‌ها در موارد ضروری را فراهم کند و از سوی دیگر مانع از آن شود که مسئولیت‌های سنگین حقوقی موجب محدود شدن فعالیت آن‌ها یا کاهش نوآوری در فضای آنلاین شود (Frosio & Geiger, ۲۰۲۳). با این حال، در سال‌های اخیر با افزایش نقش پلتفرم‌ها در اقتصاد دیجیتال، برخی پژوهشگران معتقدند که چارچوب‌های سنتی مسئولیت نیابتی ممکن است برای مواجهه با چالش‌های جدید کافی نباشد. پلتفرم‌های بزرگ امروزی نه تنها میزبان محتوا هستند، بلکه از طریق الگوریتم‌های پیچیده، روند توزیع و دیده‌شدن محتوا را نیز مدیریت می‌کنند. این موضوع باعث شده است که برخی صاحب‌نظران پیشنهاد کنند مفهوم مسئولیت نیابتی در محیط دیجیتال باید به گونه‌ای بازتعریف شود که نقش فعال‌تر پلتفرم‌ها در شکل‌دهی به جریان اطلاعات را نیز در نظر بگیرد. چنین رویکردی می‌تواند به ایجاد نظام مسئولیتی متناسب‌تر با واقعیت‌های فناوری معاصر کمک کند (Quintais et al., ۲۰۲۳; Petročnik, ۲۰۲۰).

در حقوق ایران، مفهوم مسئولیت نیابتی به شکل صریح در مورد پلتفرم‌های دیجیتال مطرح نشده است، اما برخی قواعد عمومی مسئولیت مدنی می‌تواند زمینه تحلیل این موضوع را فراهم کند. در حقوق مدنی ایران، در برخی موارد اشخاص به دلیل رابطه‌ای که با شخص مباشر زیان دارند، در قبال خسارات ناشی از اعمال او مسئول شناخته می‌شوند؛ برای مثال، مسئولیت کارفرما در قبال اعمال کارکنان. هرچند

رابطه میان پلتفرم‌ها و کاربران دقیقاً مشابه چنین روابطی نیست، اما برخی پژوهشگران معتقدند که می‌توان با استفاده از قیاس حقوقی و تفسیر موسع قواعد موجود، چارچوبی برای تحلیل مسئولیت پلتفرم‌ها در قبال فعالیت کاربران ایجاد کرد. البته برای تحقق چنین تحلیلی، لازم است ویژگی‌های خاص محیط دیجیتال و ماهیت متفاوت روابط در این فضا مورد توجه قرار گیرد (صادقی، ۱۳۹۴؛ پروین و عطار، ۱۴۰۰). در آخر می‌توان گفت که مفهوم مسئولیت نیابتی یکی از ابزارهای مهم حقوقی برای تحلیل نقش پلتفرم‌های دیجیتال در نقض حقوق مالکیت فکری است. این مفهوم تلاش می‌کند میان دو واقعیت اساسی تعادل برقرار کند: از یک سو، پلتفرم‌ها خود تولیدکننده محتوای ناقص نیستند و بنابراین نباید به طور مطلق مسئول شناخته شوند؛ و از سوی دیگر، آن‌ها با فراهم کردن زیرساخت انتشار و بهره‌مندی اقتصادی از فعالیت کاربران، نقش مهمی در شکل‌گیری محیطی دارند که در آن نقض حقوق ممکن است رخ دهد. از این رو، بررسی دقیق شرایط تحقق مسئولیت نیابتی می‌تواند به طراحی نظام حقوقی متعادلی کمک کند که هم از حقوق صاحبان آثار حمایت کند و هم مانع از محدود شدن نوآوری و توسعه فناوری در فضای دیجیتال نشود (Widjaja, ۲۰۲۵؛ Frosio & Geiger, ۲۰۲۳).

۶. یافته‌های پژوهش

بررسی مبانی نظری، دیدگاه‌های دکترین حقوقی و رویکرد نظام‌های حقوقی مختلف نشان می‌دهد که مسئولیت مدنی پلتفرم‌های اشتراک‌گذاری محتوا در قبال نقض حقوق مالکیت فکری کاربران پدیده‌ای چندبعدی است که نمی‌توان آن را صرفاً بر اساس یک مبانی حقوقی واحد تحلیل کرد. تحلیل انجام‌شده در این پژوهش نشان می‌دهد که سه محور اصلی یعنی مبانی تقصیر، تعهدات نظارتی و مسئولیت واسطه‌ای یا نیابتی در کنار یکدیگر چارچوب اصلی تعیین مسئولیت پلتفرم‌ها را شکل می‌دهند. به بیان دیگر، مسئولیت پلتفرم‌ها نه به صورت مطلق و نه به طور کامل منتفی است، بلکه میزان آن به سطح آگاهی، میزان کنترل بر محتوا و درجه بهره‌مندی اقتصادی از فعالیت کاربران بستگی دارد. این یافته با نتایج بسیاری از مطالعات حقوق تطبیقی همخوانی دارد که بر ضرورت ایجاد تعادل میان حمایت از حقوق مالکیت فکری و حفظ کارکردهای نوآورانه پلتفرم‌های دیجیتال تأکید می‌کنند (Quintais et al., ۲۰۲۳؛ Frosio & Geiger, ۲۰۲۳).

یکی از مهم‌ترین یافته‌های این پژوهش آن است که مبانی تقصیر همچنان نقش محوری در تحلیل مسئولیت پلتفرم‌ها دارد، اما در محیط دیجیتال این مفهوم با تحولاتی مواجه شده است. در فضای سنتی، تقصیر معمولاً به رفتار مستقیم شخص زیان‌زننده مربوط می‌شد، در حالی که در پلتفرم‌های دیجیتال، نقض حقوق اغلب توسط کاربران انجام می‌شود. بنابراین، تقصیر پلتفرم بیشتر در قالب «قصور در اتخاذ تدابیر معقول برای جلوگیری از نقض حقوق» مطرح می‌شود. به عنوان مثال، اگر پلتفرمی با وجود اطلاع از انتشار محتوای ناقص حقوق مالکیت فکری اقدام مؤثری برای حذف یا محدودسازی آن انجام ندهد، این رفتار می‌تواند به عنوان مصداق تقصیر تلقی شود (Rahman, ۲۰۲۳؛ Widjaja, ۲۰۲۵). از سوی دیگر، بررسی‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که تعهدات نظارتی پلتفرم‌ها به عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای پیشگیری از نقض حقوق مالکیت فکری مطرح شده‌اند. در بسیاری از نظام‌های حقوقی، اصل عدم الزام به نظارت عمومی پذیرفته شده است؛ به این معنا که پلتفرم‌ها ملزم نیستند پیش از انتشار هر محتوا آن را بررسی کنند. با این حال، در صورت اطلاع از نقض حقوق یا دریافت گزارش از سوی صاحبان آثار، پلتفرم موظف است اقداماتی مانند حذف محتوا یا محدودسازی دسترسی به آن را انجام دهد. سازوکار «اطلاع‌رسانی و حذف محتوا» در این زمینه به عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای تنظیم مسئولیت پلتفرم‌ها شناخته می‌شود و نقش مهمی در کاهش نقض حقوق مالکیت فکری در محیط دیجیتال ایفا می‌کند (Aina-Pelemo et al., ۲۰۲۴).

یافته دیگر پژوهش نشان می‌دهد که مسئولیت نیابتی پلتفرم‌ها عمدتاً در شرایطی مطرح می‌شود که پلتفرم از فعالیت کاربران منفعت اقتصادی قابل توجهی کسب کند یا کنترل قابل توجهی بر انتشار و توزیع محتوا داشته باشد. در چنین شرایطی، برخی نظام‌های حقوقی این امکان را فراهم کرده‌اند که پلتفرم به دلیل نقشی که در ساختار انتشار محتوا ایفا می‌کند، در قبال نقض حقوق نیز مسئول شناخته شود. این رویکرد به ویژه در مورد پلتفرم‌های بزرگ که از طریق الگوریتم‌های توصیه‌گر، تبلیغات و مدیریت جریان اطلاعات نقش فعالی در توزیع محتوا دارند، اهمیت بیشتری پیدا کرده است (Hoose & Rosenbohm, ۲۰۲۴; Petročnik, ۲۰۲۵).

جدول ۱: مبانی اصلی مسئولیت مدنی پلتفرم‌های اشتراک‌گذاری محتوا در نقض حقوق مالکیت فکری

مبانی مسئولیت	ویژگی‌های اصلی	شرایط تحقق
تقصیر	عدم اتخاذ تدابیر معقول برای جلوگیری از نقض حقوق	آگاهی از نقض یا امکان پیشگیری از آن
تعهد نظارتی	نظارت محدود و واکنشی بر محتوای کاربران	دریافت گزارش نقض یا اطلاع از محتوای ناقص
مسئولیت نیابتی	مسئولیت ناشی از رابطه با مباشر نقض	وجود کنترل بر فعالیت کاربران یا منفعت اقتصادی

یافته‌های پژوهش همچنین نشان می‌دهد که پلتفرم‌های دیجیتال بسته به میزان مداخله در مدیریت محتوا، در سطوح مختلفی از مسئولیت قرار می‌گیرند. برخی پلتفرم‌ها صرفاً میزبان محتوا هستند و نقش فنی محدودی دارند، در حالی که برخی دیگر از طریق الگوریتم‌ها و ابزارهای مدیریتی، نقش فعالی در توزیع محتوا ایفا می‌کنند. هرچه این نقش فعال‌تر باشد، احتمال شناسایی مسئولیت برای پلتفرم نیز افزایش می‌یابد.

جدول ۲: رابطه میان میزان مداخله پلتفرم و احتمال مسئولیت حقوقی

سطح مداخله پلتفرم	ویژگی‌ها	احتمال مسئولیت
حداقلی	صرفاً ارائه فضای میزبانی محتوا	کم
متوسط	امکان حذف یا مدیریت محتوا پس از گزارش	متوسط
بالا	مدیریت فعال توزیع محتوا از طریق الگوریتم‌ها	زیاد

از منظر سیاست‌گذاری حقوقی نیز نتایج پژوهش نشان می‌دهد که نظام‌های حقوقی موفق معمولاً از رویکردهای چندلایه برای تنظیم مسئولیت پلتفرم‌ها استفاده می‌کنند. این رویکردها شامل ترکیبی از مقررات قانونی، سازوکارهای خودتنظیمی پلتفرم‌ها و ابزارهای فنی برای شناسایی محتوای ناقص حقوق است. چنین ساختاری می‌تواند به ایجاد تعادل میان حمایت از حقوق مالکیت فکری و حفظ آزادی بیان در فضای دیجیتال کمک کند.

جدول ۳: ابزارهای حقوقی و فنی پیشگیری از نقض حقوق مالکیت فکری در پلتفرم‌ها

نوع ابزار	نمونه‌ها	کارکرد
ابزارهای حقوقی	مقررات مسئولیت واسطه‌ای، قوانین مالکیت فکری	تعیین چارچوب مسئولیت پلتفرم‌ها
ابزارهای مدیریتی	سیاست‌های داخلی پلتفرم، شرایط استفاده	تنظیم رفتار کاربران
ابزارهای فنی	سیستم‌های شناسایی خودکار محتوا	تشخیص و جلوگیری از انتشار محتوای ناقص

در مجموع، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که مسئولیت مدنی پلتفرم‌های اشتراک‌گذاری محتوا در نقض حقوق مالکیت فکری باید در قالب مدلی متعادل و چندبعدی تحلیل شود. چنین مدلی باید همزمان به مبنای تقصیر، تعهدات نظارتی و مسئولیت نیابتی توجه داشته باشد و در عین حال نقش فناوری و ساختار اقتصادی پلتفرم‌ها را نیز در نظر بگیرد. همچنین نتایج پژوهش نشان می‌دهد که در حقوق ایران هنوز چارچوب قانونی مشخص و جامعی برای تنظیم مسئولیت پلتفرم‌های دیجیتال وجود ندارد و این موضوع می‌تواند زمینه‌ساز ابهام در تعیین مسئولیت در موارد نقض حقوق مالکیت فکری باشد. بنابراین، تدوین مقررات تخصصی در این حوزه می‌تواند گام مهمی در جهت حمایت مؤثر از حقوق صاحبان آثار در فضای دیجیتال محسوب شود.

نتیجه‌گیری

گسترش سریع فناوری‌های دیجیتال و شکل‌گیری پلتفرم‌های اشتراک‌گذاری محتوا موجب تحول اساسی در شیوه تولید، توزیع و دسترسی به آثار فکری شده است. این تحول در کنار فرصت‌های گسترده‌ای که برای انتشار و بهره‌برداری از آثار فراهم کرده، چالش‌های جدیدی نیز در زمینه حمایت از حقوق مالکیت فکری ایجاد کرده است. یکی از مهم‌ترین این چالش‌ها تعیین حدود و مبنای مسئولیت مدنی پلتفرم‌های دیجیتال در قبال نقض حقوق مالکیت فکری توسط کاربران است. از آنجا که بخش عمده‌ای از محتوای منتشرشده در این پلتفرم‌ها توسط کاربران تولید می‌شود، تعیین این‌که تا چه اندازه پلتفرم‌ها باید در قبال نقض حقوق مسئول شناخته شوند، به یکی از مسائل مهم حقوقی در نظام‌های حقوقی معاصر تبدیل شده است. بررسی انجام‌شده در این پژوهش نشان می‌دهد که مسئولیت مدنی پلتفرم‌های اشتراک‌گذاری محتوا را نمی‌توان صرفاً بر اساس یک مبنای حقوقی واحد تحلیل کرد. در واقع، ترکیبی از عوامل مختلف از جمله تقصیر پلتفرم، میزان نظارت و کنترل بر محتوای کاربران و همچنین بهره‌مندی اقتصادی از فعالیت کاربران در تعیین مسئولیت آن‌ها نقش دارد. در بسیاری از موارد، زمانی که پلتفرم از وجود محتوای ناقص حقوق مالکیت فکری آگاه می‌شود و با وجود این آگاهی اقدام مؤثری برای حذف یا محدودسازی آن انجام نمی‌دهد، می‌توان رفتار آن را به عنوان نوعی تقصیر تلقی کرد. از سوی دیگر، میزان مداخله و کنترل پلتفرم در مدیریت و توزیع محتوا نیز می‌تواند در تعیین مسئولیت آن تأثیرگذار باشد.

همچنین نتایج پژوهش نشان می‌دهد که پلتفرم‌های دیجیتال در بسیاری از موارد صرفاً نقش یک واسطه فنی را ایفا نمی‌کنند، بلکه از طریق ساختارهای اقتصادی و الگوریتم‌های توزیع محتوا نقش فعالی در گردش اطلاعات در فضای مجازی دارند. این موضوع باعث شده است که در برخی رویکردهای حقوقی، مسئولیت آن‌ها نه تنها بر اساس رفتار مستقیم، بلکه در قالب مسئولیت واسطه‌ای یا نیابتی نیز مورد بررسی قرار گیرد. در چنین شرایطی، هنگامی که پلتفرم از فعالیت کاربران منفعت اقتصادی قابل توجهی کسب می‌کند یا امکان

کنترل مؤثری بر انتشار محتوا دارد، ممکن است انتظار رود که مسئولیت بیشتری در قبال جلوگیری از نقض حقوق مالکیت فکری بر عهده بگیرد.

از منظر سیاست‌گذاری حقوقی، یکی از مهم‌ترین نکات در تنظیم مسئولیت پلتفرم‌ها ایجاد تعادل میان دو هدف اساسی است. از یک سو، نظام حقوقی باید حمایت مؤثری از حقوق صاحبان آثار و دارندگان حقوق مالکیت فکری فراهم کند و از سوی دیگر، نباید با تحمیل مسئولیت‌های سنگین و غیرمتناسب، مانع توسعه نوآوری و فعالیت پلتفرم‌های دیجیتال شود. ایجاد چنین تعادلی مستلزم طراحی قواعد حقوقی انعطاف‌پذیری است که بتوانند با تحولات سریع فناوری سازگار شوند. بنابراین می‌توان گفت که با توجه به گسترش روزافزون فعالیت پلتفرم‌های دیجیتال و نقش آن‌ها در اقتصاد و فرهنگ معاصر، تدوین چارچوب‌های حقوقی روشن برای تعیین مسئولیت آن‌ها در قبال نقض حقوق مالکیت فکری امری ضروری به نظر می‌رسد. در حقوق ایران نیز با وجود برخی قواعد کلی در زمینه مسئولیت مدنی، هنوز مقررات جامع و مشخصی که به طور مستقیم به مسئولیت پلتفرم‌های دیجیتال بپردازد، شکل نگرفته است. از این رو، توسعه مطالعات حقوقی در این حوزه و تدوین مقررات متناسب با ویژگی‌های محیط دیجیتال می‌تواند نقش مهمی در حمایت مؤثر از حقوق مالکیت فکری و در عین حال حفظ پویایی و نوآوری در فضای آنلاین ایفا کند.

منابع

- پروین، ف. و عطار، ش. (۱۴۰۰). حقوق اتحادیه اروپا و چالش شناسایی حق مالکیت بر داده‌ها در عصر اقتصاد دیجیتال. حقوقی بین‌المللی، (۶۵)، ۲۸۱-۳۰۴.
- زرکلام، س. (۱۳۸۶). تبیین مفهوم اصالت در حقوق مالکیت ادبی و هنری. حقوق و سیاست، ۹(۲۲)، ۳۷-۵۲.
- بیگی، م.، قیومی، ع.، علائی، س. و صلح‌جو، ن. (۱۴۰۰). بازاریابی موسیقی ایرانی در عصر دیجیتال. مدیریت فرهنگی، ۱۴(۵۲)، ۱۰۷-۱۲۳.
- صانع‌پور، م. (۱۳۹۰). هویت در عصر رسانه‌های دیجیتال. مطالعات بین‌رشته‌ای در رسانه و فرهنگ، ۱۱(۲)، ۱۱۵-۱۳۰.
- حسینی، س. (۱۳۹۷). حمایت از مالکیت فکری نرم‌افزار در رایانش ابری. در کنفرانس ملی الگوهای نوین در مدیریت و کسب‌وکار (با رویکرد حمایت از کارآفرینان ملی).
- بزرگ‌مهر، ت. (۱۳۹۷). مالکیت زمانی در حقوق فکری. در کنفرانس ملی دستاوردهای نوین جهان در تعلیم و تربیت، روانشناسی، حقوق و مطالعات فرهنگی اجتماعی.
- قربانی، گ. م. و پورمحمد، ح. (۱۳۹۷). بررسی حقوق مالکیت فکری در فقه شیعه و حقوق موضوعه. در کنفرانس ملی اندیشه‌های نوین و خلاق در مدیریت، حسابداری، مطالعات حقوقی و اجتماعی.
- احمدی، م. و کوشا، ا. (۱۳۹۱). ابعاد حقوقی چالش‌های حقوق مالکیت فکری در بیوانفورماتیک. در همایش بیوانفورماتیک ایران.
- رحمانی، ف. و عزیزی مرادپور، ح. (۱۳۹۶). حمایت از اسرار تجاری رادیواروها در نظام حقوق مالکیت فکری. در کنفرانس ملی پژوهش‌های نوین ایران و جهان در روانشناسی، علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی.
- چلونگر، ا. (۱۳۹۶). بررسی حمایت از حقوق مالکیت فکری ابداعات صنعتی در نظام بین‌المللی حقوق بشر. در کنفرانس ملی تحقیقات علمی جهان در مدیریت، حسابداری، حقوق و علوم اجتماعی.
- صادقی، م. (۱۳۹۴). مطالعه تطبیقی نقش قوانین مالکیت فکری در بهبود محیط کسب‌وکار: با نگاهی نقادانه به حقوق ایران. در همایش ملی بهبود محیط کسب‌وکار.

- حیدری کمرودی، س.، و برومندنیا، ع. (۱۳۹۳). تعیین اصالت تصاویر دیجیتال به کمک نهان نگاری و نگاشت آشوب. در کنفرانس ملی سالانه انجمن کامپیوتر ایران.
- تقی زاده چاری، ر.، و پیردهی حاجیکلا، ع. (۱۳۹۵). تأملی در مالکیت خمس در عصر غیبت. فقه مقارن، ۴(۸)، ۱۱۷-۱۳۵.
- پورسیستانی، پ.، آصفی، م.، پورسیستانی، پ.، و پناهی، س. (۱۳۹۵). نقش آموزش دیجیتال در خلاقیت دانشجویان معماری. در کنفرانس بین المللی پژوهش در علوم و تکنولوژی.
- Quintais, J. P., De Gregorio, G., Magalhães, J. C. (۲۰۲۳). How platforms govern users' copyright-protected content: Exploring the power of private ordering and its implications. *Computer Law Security Review*, ۴۸, ۱۰۵۷۹۲.
- Hoose, F., Rosenbohm, S. (۲۰۲۴). Self-representation as platform work: Stories about working as social media content creators. *Convergence*, ۳۰(۱), ۶۲۵-۶۴۱.
- Frosio, G., Geiger, C. (۲۰۲۳). Taking fundamental rights seriously in the Digital Services Act's platform liability regime. *European Law Journal*, ۲۹(۱-۲), ۳۱-۷۷.
- Hutama, D. P., Hardiyansah, R., Darmawan, D. (۲۰۲۴). Legal Protection for Digital Content Creators: A Case Study on Social Media Platforms. *International Journal of Service Science, Management, Engineering, and Technology*, ۶(۲), ۱۷-۲۸.
- Rahman, Z. (۲۰۲۳). Enforcing copyright on online streaming platforms: Challenges faced by rights holders in the digital era. *Ijfmr-International Journal For Multidisciplinary Research*, ۵.
- Aina-Pelemo, A. D., Bassey, I., Akpojaro, G. O. (۲۰۲۴). Measures to prevent the violation of the rights of content creators in digital environment: Case study of Nigeria. *Journal of Digital Technologies and Law*, ۲(۲), ۴۰۸-۴۲۹.
- Petročnik, T. (۲۰۲۵). Content creators and digital platforms: The potential of selected EU frameworks to address the issues of digital labour beyond platform work. In *The Hashtag Hustle* (pp. ۱۸۹-۲۰۹). Edward Elgar Publishing.
- Widjaja, G. (۲۰۲۵). Advantages of Copyright Law in the Digital Age: Challenges and Opportunities for Content Creators. *Journal of Intellectual Property Rights (JIPR)*, ۳۰(۵), ۵۷۴-۵۸۲.
- Tafesse, W., Dayan, M. (۲۰۲۳). Content creators' participation in the creator economy: Examining the effect of creators' content sharing frequency on user engagement behavior on digital platforms. *Journal of Retailing and Consumer Services*, ۷۳, ۱۰۳۳۵۷.